

در شماره قبل در خصوص سلامت اداری نکاتی یادآور گردید. در این شماره در خصوص فساد اداری که نقطه مقابل سلامت اداری است چند سطری توضیح داده خواهد شد و عوامل موثر در ایجاد فساد اداری مطرح خواهد شد.

## تعریف فساد اداری :

طبق تعریف بانک جهانی و سازمان شفافیت بین الملل، فساد، سوء استفاده از اختیارات دولتی (قدرت عمومی) برای کسب منافع شخصی (خصوصی) است. مجموعه ای از قوانین و ضوابط مدون اداری وجود دارد که چهار چوب فعالیت های مجاز اداری را تعیین می کند. هر گونه رفتار اداری که مغایر با این قوانین باشد و در آن انتفاع شخصی مطرح باشد فساد اداری تلقی می شود. فساد اداری ارتباط و پیوستگی زیادی با سلامت اداری دارد، برای اینکه به سلامت اداری برسیم لازم است پدیده فساد اداری را به طور کامل بشناسیم تا بتوانیم به مبارزه با آن بپردازیم و موجبات سلامت را فراهم آوریم.

## علل بروز فساد اداری :

- ✦ عوامل فرهنگی و محیطی
- ✦ عوامل شخصیتی و اقتصادی
- ✦ عوامل اداری و سازمانی



## عوامل فرهنگی و محیطی



در برخی کشورهای کنونی، انتخاب و اختصاص پستهای سازمانی بر مبنای رفیق بازی و یا رشوه به صورت امری عادی درآمده است و تبانی بین افراد برای عبور از فیلترهای نظام اداری، یک جریان پذیرفته شده است.

برخی از عوامل اجتماعی و فرهنگی عبارتند از :

- روابط خویشاوندی (خویشاوند سالاری): در برخی جوامع در حال توسعه که علایق و روابط خویشاوندی بسیار شدید است اعضای خانواده و دوستان یک کارمند دولتی از او انتظار دارند که معیارها و ضوابط را نادیده گرفته و بین ارباب رجوع آشنا و غریبه تبعیض قائل شوند.
- ضعف باورهای اخلاقی و ارزشهای انسانی (کنترل درونی): انسانهای پایبند به اصول اخلاقی و ارزشهای انسانی به علت احساس شرم، گناه و عذاب وجدان دست به کار فساد آلود نمی زنند. زمانیکه ارزشها و باورها در جامعه کمرنگ شود، افراد از آلوده شدن به فساد احساس گناه نمی کنند و آسانتر مرتکب فساد می شوند.
- وجود برخی باورها در میان مردمان: از جمله اینکه افشاگری در مورد خطا کاری که موجب تنبیه و اخراج کارمند می شود گناه است، زیرا روزی او و خانواده اش بریده می شود.
- تصور اینکه ثروت کشور به درستی توزیع نمی شود و بیشتر به جیب گروه ویژه ای می رود لذا، برخی افراد خود را طلبکار می دانند و اختلاس را حق خود می شمارند.

## عوامل شخصیتی و اقتصادی



در تمامی کشورها برای پستهای سازمانی شرایط احراز لحاظ شده است که بخشی از محتوای شرایط احراز به ویژگیهای شخصیتی فرد مربوط می شود و علت آن به اهمیت و نقش ویژگیهای شخصیتی فرد در رفتارهای سازمانی بر می گردد. ضمن آنکه پایین بودن در یافتی کارکنان در سنجش

با روند تورم و گرانی باعث می شود که آنان برای برآوردن نیازهای زندگی خود دست به کارهای فساد آلود بزنند. چنانچه کارکنان در وقت آزاد خود به کارهای تولیدی یا بازرگانی بپردازند، ممکن است خدمات مورد نیاز سازمان محل کارشان را از شرکت های مرتبط با خود بخرند و در زمینه بها یا مقدار کالاهای خریداری شده دست به فساد بزنند. در بسیاری از کشورها به کارگزاران در دستگاه اداری اجازه خرید از شرکتی که در آن سهم دارند داده نمی شود.

خصوصی سازی فرآیندی است که در راستای کاهش فساد اداری و مالی بوده اما اگر این فرآیند به درستی انجام نگیرد خود زمینه ساز فساد خواهد شد. برای جلوگیری از فساد اداری در فرآیند خصوصی سازی می باید پیشاپیش زمینه حقوقی فراهم و پیش بینی های لازم انجام شده باشد، به این معنا که از دید حقوقی و قانونی هیچ خلا وابهامی در کارها نباشد و قوانین، جامع و کامل و روشن باشد تا نتوان آنها را دور زد.

گسترش شهرنشینی منجر به افزایش تقاضا برای خدمات دولتی خواهد شد که این امر به دلیل افزایش حجم تقاضا و کم بودن عرضه خدمات عمومی، فرصت های بیشتری در اختیار کارکنان دولت قرار داده است که در نهایت به افزایش حجم فساد اداری منجر خواهد شد.



## عوامل اداری و ساختاری

در برخی از سازمانها معمولاً تعداد زیادی از قوانین و مقررات غیر واقعی یا غیر ضروری وجود دارد و ابهامات موجود در رویه های اداری و استاندارد های جاری کار، امکان هر گونه تصمیم و اقدامات خود سرانه ای را به کار گزاران آنها می دهند. به علاوه اینکه، فرآیند های پیچیده و چند لایه امور

در انتها ذکر این نکته قابل اهمیت است که فساد اداری و سلامت اداری ، همچون دو کفه ترازو هستند که توجه به یکی منجر به سبک شده کفه دیگر خواهد شد .



اداری نیز عامل تشویق مراجعان برای تسریع کار هستند . از طرفی دگرگونی ها و جابجایی های پی در پی باعث می شود که مدیران و کارمندان احساس امنیت نکنند و بکوشند از فرصت موجود بیشترین بهره را ببرند و همین موضوع زمینه ساز فساد است و در کنار آن تنبیه نشدن خطا کاران و عدم تشویق کارمندان پر تلاش و دارای بهره بالا ، انگیزه را برای فعالیت درست و سالم از میان می برد .

- لزوم مراجعه حضوری شهروندان ، کند پیش رفتن کارها و دیگر موانع ساختاری ، از عوامل پا گرفتار فساد در جامعه است .
- شدت مجازات برای مرتکبین فساد

اگر قوانین کشور تنبیهات بسیار سنگینی را پیش بینی کرده باشد اما در عمل حداقل تنبیه ممکن در مورد فساد اداری کشف شده ، اعمال شود قطعاً کارکنان آنچه که در عمل اتفاق می افتد را ملاک قرار خواهند داد بنابراین میزان اجرای مجازات های پیش بینی شده و نگرش عموم ، در این مورد بر اجتناب یا تمایل به ارتکاب فساد موثر خواهد بود .

یک محقق علوم سیاسی به نام "هیدمن هیمر" نیز فساد اداری را به سه دسته تقسیم کرده است :

**فساد اداری سیاه** : کاری که از نظر توده ها و نخبگان سیاسی منفور است و عامل آن باید تنبیه شود .

**فساد اداری خاکستری** : کاری که از نظر اکثر نخبگان منفور ، اما توده های مردم در مورد آن بی تفاوت هستند برای مثال کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که در میان مردم از محبوبیت چندانی برخوردار نیستند و کسی غیر از نخبگان سیاسی به مقید بودن آنها معتقد نیست .

**فساد اداری سفید** : کاری که ظاهراً مخالف قانون است اما اکثر اعضای جامعه آن را آنقدر مضر نمی دانند که خواستار تنبیه عامل آن باشند .

#### منابع

- ۱- جدی ، حسین .(۱۳۸۹) . "ریشه های فساد اداری و شیوه های مبارزه با آن "اطلاعات سیاسی و اقتصادی ، سال ۲۵ ، شماره ۵۶
- ۲- فرج پور ، مجید (۱۳۸۳) . بررسی فقر ، تبعیض و فساد ، تهران : موسسه خدمات فرهنگی رسا
- ۳- ادیب ، محمد حسین (۱۳۷۴) . جامعه شناسی ایران ، تهران : انتشارات هشت بهشت
- ۴- مهدی عباسی ، میکائیل جمال پور . نقش فرهنگ سازمانی در ارتقای سلامت نظام اداری و سطح رضایتمندی مردم . ماهنامه مهندسی فرهنگی ، سال پنجم ، شماره ۵۵ و ۵۶ ، مرداد و شهریور ۹۰

## کمیته سلامت اداری دانشگاه علوم پزشکی شیراز